

LASTEN JA NUORTEN SIVISTYKSELLISET OIKEUDET

Lastensuojelun ja koulun yhteistyö

Mitä ovat sivistykselliset oikeudet?

Sivistykselliset oikeudet kuuluvat kaikille lapsille. Jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Oppivelvollisuudesta säädetään lailla. Julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman strategisissa linjauksissa esitetään, että jokaiselle lapselle taataan mahdollisuus yksilöllisiä tarpeita vastaavaan koulutukseen ja oppimispolkuihin. Monialaisen yhteistyön toteutuminen turvaa lasten ja perheiden tukemisen kokonaisvaltaisesti. Strategisissa linjauksissa luvataan kiinnittää erityistä huomiota nivelvaiheisiin sekä turvata, että jokainen lapsi voi suorittaa vähintään toisen asteen koulutuksen.

Sijaishuollossa asuvalle lapselle on järjestettävä opetus lähtökohtaisesti samalla tavalla kuin muillekin lapsille. Sijoitettu lapsi on haavoittuvassa asemassa – tällöin on erityisesti huolehdittava, että hänen oikeutensa opetukseen toteutuvat kaikissa tilanteissa.

Lastensuojelun ja koulun yhteistyö ja roolit

Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen ja nuoren koulunkäyntiä on tukemassa sosiaalityöntekijä ja koulu yhteisesti sovitulla tavalla.

Lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa olevan lapsen vanhemmat ovat mukana sopimassa yhteistyöstä, ja lapsen mielipiteet tulee huomioida yhteistyötä tehtäessä. Kun nuori on täyttänyt 12 vuotta, on hänen oma sitoutuminen avohuollon tukitoimiin ratkaisevaa.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimien avulla tuetaan vanhempien kasvatuskäytäntöä ja -mahdollisuuksia sekä edistetään lapsen myönteistä kehitystä. Avohuollon tukitoimien lähtökohtana on yhteistyö lapsen vanhempien kanssa sekä lapsen edun mukaiset ratkaisut.

Lastensuojelulaki turvaa sen, että lapsen osallisuuteen kiinnitetään erityistä huomiota, ja hänen mielipiteensä ja toiveensa tulee kuulla.

Kun lapsi tai nuori asuu sijaishuoltoon sijoitettuna, on yhteistyössä mukana myös sijaishuoltopaikka eli perhehoitaja tai lastensuojelulaitos. Sosiaalityöntekijälle, koululle ja sijaishuoltopaikalle on määritelty vastuut ja tehtävät lastensuojelu- ja perusopetuslaissa.

***” Jokainen lapsi saa unelmoida,
ja on aikuisten tehtävä
tukea unelmointia
sekä toimia unelmien
mahdollistajana.”***

Miten sivistykselliset oikeudet näkyvät lastensuojelun ja koulun yhteistyössä, kun lapsi on sijoitettu sijaishuoltoon

Lapsen asiakassuunnitelmaan on kirjattava, miten hänen perusopetuksensa tai muu opetus järjestetään sijaishuollon aikana. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee tehdä yhteistyötä perusopetuksen tai muun lapsen opetuksen järjestäjän kanssa lapsen kodin ulkopuolisen sijoituksen valmistelun aikana sekä sijoituksen aikana.

Sijoituksen valmistelun aikana sosiaalityöntekijä pyytää opetuksen järjestäjältä tarvittavia tietoja lapsen koulunkäynnistä. Lastensuojelulaki edellyttää lapsen terveydentilan tutkimista viimeistään sijaishuoltoon sijoitettaessa. Lapsen terveydentila tutkitaan usein kouluterveydenhuollossa.

Sijoituksen toteuduttua eri kuntien koulujen välillä tarvittavan tiedonvaihdon varmistaa lastensuojelulaki ja perusopetuslaki.

Lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sijaishuollossa vastaavan työntekijän (lastensuojelulaitoksen omaohjaaja tai perhehoitaja) tulee toimia yhteistyössä perusopetuksen tai muun lapsen opetuksen järjestäjän kanssa.

Lastensuojelussa on pyrittävä toimimaan aina yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa. Asiakassuunnitelmanneuvottelussa sovitaan tarkemmin sijoituspaikan roolista ja päivittäisten kouluasioiden hoidosta. Lapsen sosiaalityöntekijä kutsuu koulun edustajan asiakassuunnitelmanneuvotteluun koulunkäynnin arvioinnin ja suunnittelun käsittelemiseksi. Koululla tulee olla tiedossa, kehen ollaan yhteydessä eri asioissa ja kuka on lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Yhteistyö sijaishuollon aikana on tärkeää, sillä lapsen tuen tarve koulussa voi muuttua. Opetuksen järjestäjä arvioi perusopetuslain perusteella tuen tarvetta ja ehdottaa tarpeen mukaan koulun tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin.

Tukea koulunkäyntiin

Oppimista voidaan tukea **kolmiportaisen tuen** keinoin. Tuen tasot ovat *yleinen tuki*, *tehostettu tuki* ja *erityinen tuki*. Oppilaan saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea.

Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä se vaadi erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Se voi olla yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja sekä erilaisia ohjaus- ja tukitoimia, esim. eriyttämistä tai tukiopetusta.

Tehostettu tuki on oppimisen ja koulunkäynnin jatkuvampaa, voimakkaampaa ja yksilöllisempää tukemista. Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Tehostetun tuen oppilaille tehdään oppimissuunnitelma. Tehostettua tukea voi olla esim. osa-aikainen erityisopetus.

Erityinen tuki edellyttää pedagogiseen selvitykseen perustuvaa erityistä tukea koskevaa hallintopäätöstä. Oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), josta on käytävä ilmi erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Esimerkiksi erityisopetus tai oppiaineiden yksilöllistäminen on erityistä tukea.

01

Haluttomuus lähteä kouluun kasvaa -> myöhästelyt lisääntyvät, kun kotona aamuista tulee koko ajan hankalampia.

02

Loman tai pitkän sairastelun jälkeen extra poissaolopäivä, oireet palaavat "yllättäen" -"Sunnuntaiyndrooma", eli viikonlopun jälkeen on vaikea palata kouluun.

03

Poissaolot päivinä, jolloin olisi esim. esitelmä tai koe. Takana usein sosiaalisten tilanteiden välttely, pelko kaverien reaktioista tai arviointitilanteiden pelko.

04

Lapsi tai nuori alkaa pitää yhteyttä kotiin useammin koulupäivän aikana. Toistuvat pyynnöt saada jäädä kotiin tai lähteä kotiin.

05

Lisääntyneet käynnit terkkarilla. Päänsärkyjä, vatsakipuja yhä useammin.

KOULUSSA NÄKYVÄT VAROMERKIT

Varomerkeillä tarkoitetaan ensimmäisiä pieniä muutoksia lapsen/nuoren koulunkäynnissä ja käyttäytymisessä, jotka kertovat pinnan alla piilottelevasta tuen tarpeesta.

Jos huomaat näitä merkkejä niin -> Kysy - kohtaa - kuuntele! Nämä kolme asiaa ovat merkittävässä roolissa, oli lapsen tai nuoren pulma pieni tai suuri. Ongelmakohtat saadaan silloin selvittyä yleensä nopeasti, eivätkä ne pääse kasaantumaan. Tärkeää on, että lapsi tai nuori kokee voivansa kertoa huolensa niin, että tulee oikeasti kuulluksi.

Välillä pieninkin asioin vastaan tulemisella on suuri merkitys: esitelmät voi pitää vaikka pienemmälle porukalle, kokeet voi pilkkoa osiin, kuulokkeet korvissa voi olla helpompi keskittyä, myöhästymistä voi katsoa välillä sormien läpi jos on saavutus jo se että päästään kouluun jne. Välillä tarvitaan luovia pedagogisia ratkaisuja ja sitten tilanne alkaa helpottaa. Jos omat työkalut tuntuvat olevan lopussa, kannattaa pyytää apua myös muilta.

Kuunteleva ote ja ratkaisuun keskittyvä puhe ovat kaiken a ja o, olemme tässä yhdessä!

06

Valikoivat poissaolot ja myöhästelyt tietyiltä tunnilta tai tietyinä päivinä. Oppilas saattaa myös olla koulussa mutta ei tunneilla.

07

Poikkeuksellinen väsymys ja kuormittuneisuus. Hankaluuksia selvittää koulutyöstä ja jaksaa tehdä vaadittavat asiat. Rästejä alkaa kertyä ja niiden tekemistä vältellään.

08

Lapsi/nuori on ärtyneempi kuin ennen. Huolet ja pelot, ahdistuneisuus lisääntyneet.

09

Karataan kylille kaverien kanssa, kesken koulupäivän.

10

Muutokset kaverisuhteissa ovat aina huomionarvoinen asia ja esimerkiksi kaverisuhteen katkeaminen on raskas kokemus yksin kannettavaksi. Jo yksikin hyvä kaveri auttaa tsemppaamaan koulupäivän!

Lastensuojelun ja koulun kanssa
yhteisesti sovitut arvot yhteistyöhön
Etelä-Pohjanmaalla:

KUULLUKSI TULEMINEN

YKSILÖLLISYYS

TASA-ARVO

Lastensuojelun ja koulun kanssa yhteisesti sovitut arvot yhteistyöhön näkyvät seuraavasti:

- Kunnioittavaa kohtaamista ja toisen asiantuntijuuden arvostamista: lapsi ja vanhemmat ovat oman elämänsä parhaita asiantuntijoita ja tietävät omien voimavarojensa rajat.
- Työn tekemisen perustana tulee olla lapsi ja hänen etunsa. Lasta kuullaan jo työn aloituksen alkuvaiheessa – yhdessä hyvää tehden, yhteistyössä lapsen kanssa. Lapsen suostumuksella. Lasta kuunnellen ja kunnioittaen.
- Lastensuojelun asiakkuus ei vähennä lapsen arvoa. Nähdään se hyvä lapsessa ja autetaan myös häntä itseään näkemään se.
- Opetuksen järjestämisessä tulee huomioida lapsen yksilöllinen tilanne yhteistyössä koulun, lastensuojelun, lapsen ja hänen vanhempiansa kanssa.
- Yksilöllisiä ratkaisuja, jotka joustavat lapsen mukaan.
- Puhutaan kielellä, jota lapsi ymmärtää.
- Mahdollistetaan lapsen / nuoren unelmat – ei estetä niitä!

Kokemuksia:

Sijaisvanhempi: "Pienellä työllä alkoi kolmas luokka. Hän oli jännittänyt monta päivää, kuka on uusi opettaja, ketkä tuttuja luokkatovereita. Koulunaloitusaamuna puhelin soi varhain. Tuttu toisen luokan opettaja soitti ja kertoi uuden opettajan nimen ja keitä tuttuja on tulossa samalle luokalle. Uusi opettaja oli kuulemma äidillinen ja mukava. Tytön päivä oli pelastettu."

"Pitäs olla kiinnostunu siit ihmisestä ketä varten sinne on tultu. Miten voin olla avuksi? Siitä näkökulmasta sit tulevaisuuteen. Ongelmassa rypeminen ei auta."

"Mä odotin käytävällä ja pääsin mukaan vain vähäksi ajaksi. Aikuiset oli jo tehnyt päätökset valmiiksi. Oli ihan hirvee fiilis, eikä se auttanut koulunkäyntiin."

"Koulu ei sujunut ennen sijoitusta, koska huolehtiminen omasta itsestä ja vanhemmasta vei ison osan energiasta. Oli hämmästyttävää huomata, kuinka paljon sijoituksen tuomat arjen rutiinit vaikuttivat jaksamiseen elämässä ja menestymiseen koulussa. Sain keskittyä täysillä siihen, mikä oli "työtäni" tuolloin – koulunkäyntiin ja leikkimiseen. Ja voi miten ihanaa oli, kun koulusta tullessa kotona odotti valmiina välipala ja sen jälkeen sai keskittyä rauhassa läksyihin."

"Mulla yläasteella toimi hyvin se, että osattiin yksilöidä oppilaiden opetusta ja tehdä joustavia ratkaisuja. Ja ihan vaan seki, että kysellään, miten menee!"

"Jos arki on koko ajan pelkkää selviytymistä ja sen miettimistä, onko fyysisesti tai henkisesti turvassa, niin ei vaan pysty oppimaan."

"Uusi koulu. Uudet luokkakaverit. Uusi opettaja. Uuden perheen lisäksi tuli roppakaupalla uusia asioita elämään. Uuden opettajan sanat muutama viikko kouluvuoden alettua: "Jos sä joskus haluat jutella jostain sun elämän asioista, niin tule rohkeasti juttelemaan", merkitsivät minulle hyvin paljon. Nuo sanat kertoivat, että minusta oltiin kiinnostuneita ja minusta välitettiin. Ja vaikka en kertaakaan jutellut asioistani tuon opettajan kanssa, minulle merkitsi valtavasti se, että tiesin hänen olevan koulussa minua varten."

Opettaja: "Olipa lapsen tai nuoren sijoituksen syy sitten mikä tahansa, on se aina traumaattinen kokemus. Näissä tilanteissa meidän koulun toimijoiden tehtävä on tuoda arkeen normaaliutta. Useissa tilanteissa koulu on ainut, mikä on vanhaa tuttua. Kun lapsen ja nuoren arki ja perusturvallisuus on palautettu, voi koulukin keskittyä perustehtäväänsä eli lapsen ja nuoren kehitykseen vastaavaan opetukseen ja kasvatukseen."

LÄHTEET

Ahvenus Päivi, Länsi- ja Sisä-Suomen Aluehallintovirasto (23.2.2022). Kommenttipuheenvuoro lastensuojelun valvonnasta - valvontahavaintoja sijoitettujen lasten sivistyksellisistä oikeuksista. MONNI-hanke, Etelä-Pohjanmaan osatoteutus 2020-2022, ARVO-verstaat - sivistykselliset oikeudet.

Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma. Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:81.

Lukkarinen Esko, Lounais-Suomen Aluehallintovirasto (23.2.2022). Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen sivistykselliset oikeudet. MONNI-hanke, Etelä-Pohjanmaan osatoteutus 2020-2022, ARVO-verstaat - sivistykselliset oikeudet.

MONNI-hanke (23.2.2022 ja 23.3.2022), Etelä-Pohjanmaan osatoteutus 2020-2022, ARVO-verstaat - sivistykselliset oikeudet

Perusopetuslaki 628/1998

Perustuslaki 731/1999

Puustinen-Korhonen Aila & Sjöström Mari. Kuinka voimme vahvistaa sijaishuollossa asuvan lapsen sivistyksellisiä oikeuksia? Sijoitettu lapsi ja koulunkäynti. Kuntaliitto

Sijoitettu lapsi koulussa. Pieni opas sijoitetun lapsen koulunkäynnin tueksi. Pesäpuu ry.

Toivoisin sinun tietävän. Sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten viestejä koulun aikuisille. Pesäpuu ry.

Vaittinen Niina (2020). Nuorten silmin. Sijaishuollossa asuvan nuoren koulunkäyntiä haastavat ja tukevat tekijät.

YouTube: [Pesäpuun järjestämä foorumi sekä](https://www.youtube.com/watch?v=79lJhrqDBi0) <https://www.youtube.com/watch?v=79lJhrqDBi0>

TYÖRYHMÄ:

Fanny Nortamo, Pesäpuu

Sanna Juupaluoma, SKY-hanke, Kauhajoen kaupunki

Tanja Virkkala, SKY-hanke, Seinäjoen kaupunki

Petta Porko, MONNI-hanke

Auli Romppainen, MONNI-hanke

LASTENSUOJELUN
KEHITTÄMISYHTEISÖ

SITOUTTAVA KOULUYHTEISÖTYÖ -HANKE